

■ OPINNÄYTETYÖ - AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
KULTTUURIALA

SAVON KORVEN KLAANI

Kilttikankaan suunnittelu ja valmistus

TEKIJÄ/T: Johanna Savolainen

Koulutusala Kulttuuriala	
Koulutusohjelma Muotoilun koulutusohjelma	
Työn tekijä(t) Johanna Savolainen	
Työn nimi Savon korven klaani – kilttikankaan suunnittelu ja valmistus	
Päiväys	02.04.2013
Sivumäärä/Liitteet	42/-
Ohjaaja(t) Riitta Junnila-Savolainen ja Helena Kauttonen	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Juha-Pekka Riihelä ja Severi Räsänen	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyössä suunniteltiin ja valmistettiin asiakastyönä tartankangas kahta kilttiä varten Savo-teeman mukaisesti. Tavoitteena oli saada kokemusta asiakastyöstä sekä laajentaa ammatillisia taitoja suunnittelun osa-alueella. Kudonnan ammattitaitoa pyrittiin lisäämään työskentelemällä mahdollisimman itsenäisesti. Työstrategiana käytettiin kriittis-realistista evaluaatiota.</p> <p>Asiakkaina olivat Juha-Pekka Riihelä ja Severi Räsänen, joista Riihelän kanssa yhteistyö kilttien parissa tulee jatku- maan vielä opinnäytetyön jälkeen.</p> <p>Työn tuloksena oli skotlantilaisten kilttien ruudutusta mukaileva kilttikangas kotiseutuun viittaavissa väreissä. Itse- näisen työskentelyn ansiosta luottamus omaan osaamiseen lisääntyi huomattavasti.</p>	
Avainsanat Kudonta, suunnittelu, asiakastyö, kiltti	

Field of Study Culture			
Degree Programme Degree Programme in Design			
Author(s) Johanna Savolainen			
Title of Thesis Savon korven klaani – Designing and weaving of the kilt fabric			
Date	02.04.2013	Pages/Appendices	42/-
Supervisor(s) Riitta Junnila-Savolainen and Helena Kauttonen			
Client Organisation /Partners Juha-Pekka Riihelä and Severi Räsänen			
<p>Abstract</p> <p>In this thesis a tartan fabric with Savo theme was designed and woven for two kilts as a customer order. The main goal was to get experience in client orders and broaden the professional knowledge of weaving and design. The effort of broadening the professional knowledge of weaving was created by working as independently as much as possible. The strategy of the work is the critical realistic evaluation.</p> <p>The customers were Juha-Pekka Riihelä and Severi Räsänen. The cooperation among kilts will continue with Riihelä after the thesis.</p> <p>The tartan fabric similar to those in Scottish kilts in the colors of Savo and Kuopio was the result of the thesis. The confidence in one's own skills was considerably increased as the outcome of working independently.</p>			
Keywords Weaving, designing, client work, kilt			

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO.....	6
2	PROSESSIN KUVAUS	9
2.1	Työn kulku	9
2.2	Keskeiset käsitteet	10
3	KILTTI – MIKÄ JA KENELLE?	11
4	ASIAKKAAT	13
5	KANKAAN SUUNNITTELU JA KUDONTA	14
5.1	Suunnittelu.....	14
5.2	Materiaalin valinta.....	19
5.3	Raidoituksen asettelu ja laskostus	21
5.4	Kankaan valmistus	29
6	MITEN ONNISTUIN – MITEN JATKAN?	40

KUVALUETTELO

LÄHTEET

1 JOHDANTO

Opinnäytetyönäni suunnittelen ja valmistan tartankankaan asiakkaideni toiveiden mukaisesti. Tavoitteenani on onnistuneen kankaan lisäksi kasvattaa ammattiosaamistani niin suunnittelun, kuin kuonnankin saralla. Opintojeni aikana olen suuntautunut ohjaustehtäviin, joten en ole päässyt tekemään yhtään asiakaslähtöistä työtä. Koin mielekkääksi päästä kokeilemaan oikeiden asiakkaiden kanssa työskentelyä.

Opinnäytetyöni aihe on saanut kehittyä mielessäni kevästä 2011, jolloin asiakkaani Juha-Pekka Riihelä ja Severi Räsänen esittivät minulle pyynnön kutoa yksilölliset kiltit. Kankaan teema tulisi olemaan Savo, joten pääväreiksi valikoituivat tästä syystä maakuntavärit musta ja keltainen. Pieninä määrinä kankaassa esiintyisivät myös Suomen lipun sininen ja valkoinen sekä kirkkaan punainen, joka viittaa Kuopion vaakunassa olevaan punaiseen kirkkoon. Tällöin katsojan olisi mahdollista lukea nopealla vilkaisulla kankaasta kiltin kantajan kotipaikka kaupungin tarkkuudella.

Kuva 1. Suomen lippu

Kuva 2. Kuopion vaakuna

Kilttien ei tarvitsisi olla täysin skotlantilaisia perinteitä noudattavia, vaan ideana olisi toteuttaa ”kiltit savolaisittain”. Kiltit tulisivat ensisijaisesti käyttöön juhlissa ja muissa erikoistilaisuuksissa. Asuun tulee kuulumaan kiltin lisäksi niittivyö, sporrin eli ”kalukukkaro” sekä kilttineula.

Rajasin opinnäytetyöni aiheeksi kilttikankaan suunnittelun ja valmistuksen, sillä vaatemuotoilun puolelle laajentuva kilttien ompeleminen ei kuulu minun opintoihini. Kiltteiksi ompelun siirrän opinnäytetyöni ulkopuolelle keväälle 2013. Ammatillisia neuvoja kankaan laadusta saisin Kuopion kaupungin teatterin puvustamossa ompelijana toimivalta Kaija Graffilta. Hänellä myös tulisin osittain teettämään alihankintana ompelutyöt myöhemmin määriteltävänä ajankohtana.

Savonia ammattikorkeakoulussa Kuopion Muotoiluakatemiassa muotoilun koulutusohjelmassa koru- ja jalometallimuotoilua opiskeleva Juha-Pekka Riihelä aikoo suunnitella ja toteuttaa tulevaisuudessa Savo-teeman mukaiset kilttineulat ja vyönsoljet osaksi asukokonaisuutta.

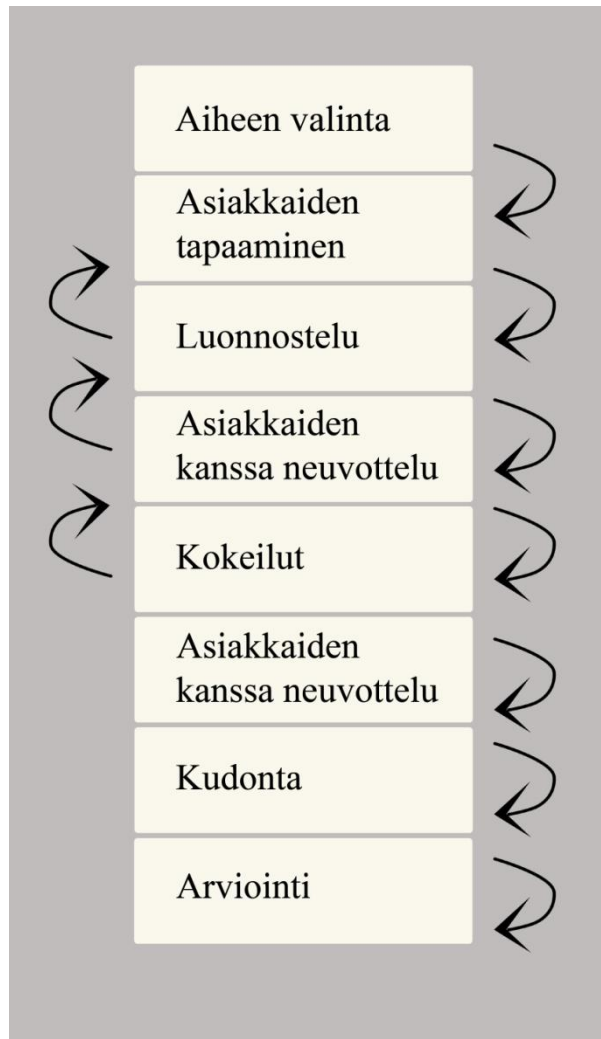
Olen aiemmin suunnitellut ja ommellut metrikankaasta kiltin Riihelälle. Tuolloin innostuin myös valmistamaan kalukukkarot Riihelälle ja Räsäselle. Nämä sporrarit tulevat olemaan myös osana uutta asukokonaisuutta.

Kuva 3. Aiemmin ompeleman kiltti ja sporrari

2 PROSESSIN KUVAUS

2.1 Työn kulku

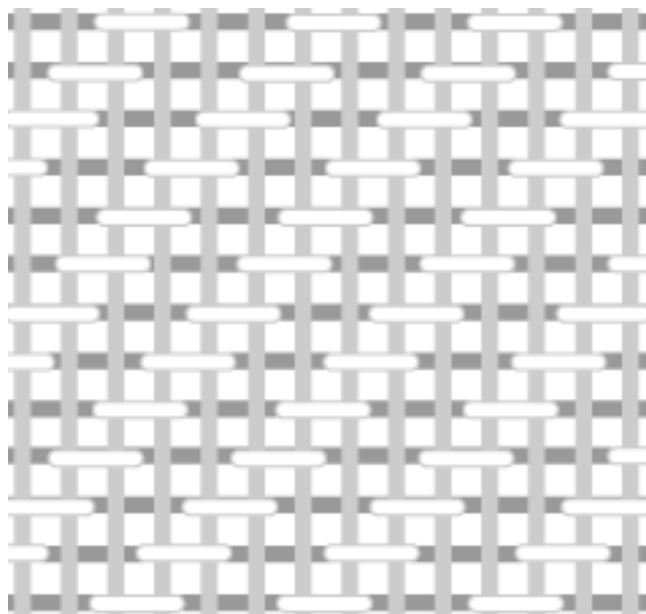

Kuvio 1. Työstrategia (Anttila, P. 2005) Soveltanut Savolainen J. 2013

Käytin opinnäytetyössäni kriittis-realistisen evaluaation strategiaa. Aiheen valinnan jälkeen tapasin asiakkaani, joiden kanssa keskustelin toiveista ja odotuksista työn suhteen. Asiakkaani kokosivat havainnollistavia kuvia netistä, joiden avulla pystyin hahmottamaan mahdollisimman hyvin asiakkaitteni näkemyksen hyvännäköisestä kiltistä. Itse selailin erillaisia tartankankaiden ruudutusmalleja Clans & tartans- ja The clans and tartans of Scotland-kirjoista ja näiden asioiden pohjalta aloin tehdä luonnoksia. Tämän jälkeen oli vuorossa taas asiakastapaaminen, jossa keskustelimme luonnoksista. Näitä kahta askelta oli toistettava kunnes olin luonut sopivan ruudutusmallin. Seuraavaksi samanlainen kuvio toistui materiaalin ja kiltin mallin suhteen. Kun olimme päässeet asiakkaideni kanssa päätökseen työni suunnitelmista, aloitin varsinaisen kankaan valmistamisen. Raporttia kirjoitin samaan aikaan työni edistyessä ja viimeisenä pykälänä oli työni arviointi.

2.2 Keskeiset käsitteet

Käytän raportissani kudonnan ja vaatetuksen ammattisanastoa sekä skotlantilaiseen pukeutumiseen liittyviä termejä.

Kuva 4. Tasatoimikas

Toimikas	Kankaan sidos, jossa loimilangat ja kudelangat menevät vuorotellen kahden langan yli, kahden langan ali. Tunnusmerkkinä yleensä 45 asteen kulmassa nousevat toimiviivat. Esimerkki denim.
Tartan	Kangas, jonka sidoksena on toimikas
Mallikerta	Pienin mahdollinen kuvio, joka toistuu kankaassa muodostaen suurempia kokonaisuuksia
Laskos	Kankaaseen ommeltava taitos
Klaani	(gaelink. clann = perhe, jälkeläiset), nimitys, jota käytettiin Irlannin ja Skotlannin ylämaan entisistä heimoista, joiden jäsenillä oli sama kantaisä (Otavan iso tietosanakirja 4, klaani. 1131)

3 KILTTI – MIKÄ JA KENELLE?

Kiltti on skotlantilainen miesten kansallispuvun lyhyt hame, joka on valmistettu ruudullisesta villakankaasta klaanin väreissä. Kiltti kiinnitetään vyöllä, josta riippuu iso kukkaro, sporrin. (Otavan iso tietosanakirja 4, kilt. 982)

Aikoinaan kiltti oli n. 5 metriä pitkä kangas, joka kietaistiin vyötärölle ja olan yli. Nykyisen käytännöllisemmän muotonsa se on saanut 1700-luvun puolivälin jälkeen, kun vaate otettiin Englannin armeijan Ylämaan rykmentin käyttöön. Sen suosio kasvoi, kun Englannin ylimystö alkoi pitää kaikkia skotlantilaisia asioita muodikkaina. (Visit Scotland. 2013)

Kiltti laskostetaan yleensä joko myötä- tai vastalaskoksella. Laskokset voidaan tehdä kahdella tapaa:

- Raitalaskos "*pleating to the stripe*". Laskos tehdään niin, että pystyraita jää peittoon laskoksen keskelle. Laskokset tehdään kiltin takapuolelle ja sivuille, jolloin niissä näkyvät ainoastaan vaakaraidat, kun edessä olevassa suorassa kaistaleessa näkyy myös pystyraidoitus. Tätä laskostustapaa kutsutaan joskus myös sanalla "military pleating", eli armeijalaskos.
- Mallikertalaskos "*Pleating to the sett*". Laskos tehdään niin, että kankaan mallikerta säilyy näkyvissä. Tällöin laskokseen taitetaan yksi tai kaksi kokonaista mallikertaa sen koosta riippuen.

(Wikipedia, Kilt. 2013)

Ennen synteettisten väriaineiden keksimistä tartanin langat värjättiin luonnosta löytyvillä paikallisilla materiaaleilla, kuten kasveilla, juurilla, puun kuorella ja mineraaleilla. Monet näistä väreistä tarvitsivat puretetta, ainetta, joka kiinnittää värin kuituihin. Se myös kirkastaa joitakin värejä. Purete oli yleensä metallisuolaa, kuten rautaa, alunaa tai kuparia. Englannissa kasvava värimorsinko oli erityisen käytännöllinen kasvi värjäykseen. Sen voimakas sininen väri ei tarvinnut erillistä puretetta.

(Tartan, Faires 2008, 24)

Kiltin kanssa käytetään tyypillisesti neulottuja sukia, joissa on sukkiin kiinnitettävät nauhat "garter flashes" sekä kalukukkaroa "sporran", joka roikkuu vyöltä kiltin etupuolella. Sporran voi olla hyvinkin koruton tai kuvioitua nahkaa, joka on koristeltu turkilla, hylkeennahalla tai kiillotetuilla metallikoristeilla.

Kiltin kanssa käytetään myös erillaisia muita asusteita, kuten:

- vyötä, jossa on kohokuvioin koristeltu solki
- takki
- kilttineula
- "sgian dubh" pieni veitsi, jota on perinteisesti käytetty mm. ruokailun apuvälineenä. Oikea paikka sukan varressa
- asiaankuuluvat kengät
- asiaankuuluva paita, joka kuuluu enimmäkseen viralliseen asukokonaisuuteen (Wikipedia, Kilt. 2013.)

Nykypäivänä kiltin käyttö on levinnyt ympäri maailmaa. Monesti perinteinen kiltti on juhlavaate, mutta sen käyttö ei enää rajoitu ainoastaan skotlantilaisiin. Folkmetallimusiikin piireissä kiltin käyttö on yleistynyt, ja joidenkin bändien jäsenet pukeutuvat yhä useammin keikalla tyylieltyyn kilttiin.

Kuva 5. Asusteet perinteisen kiltin kanssa käytettäväksi

Kuva 6. Sgian dubh, pieni veitsi, kuuluu olennaisena osana perinteisen kiltin asusteisiin

4 ASIAKKAAT

Asiakkaani ovat molemmat 24-vuotiaita miehiä ja heitä yhdistää mieltymys metallimusiikkiin. Sieltä juontaa myös juurensa heidän kiinnostuksensa kiltteihin. Erityisesti folkmetalligenreen lukeutuvat suomalaiset yhtyeet Ensiferum ja Finntroll käyttävät tyylieltyjä kilttejä keikoillaan sekä promokuvissaan.

Molemmat asiakkaani arvostavat käsityötä ja ovat valmiita maksamaan laadusta. Kummatkin opiskelevat kulttuurialaa ja pitävät siksi käsillä tekemisen taitoa arvokkaana. Heille on tärkeää, että vaate on hyvännäköinen ja käytettävyydeltään mahdollisimman hyvä. Heidän kuvaillessaan laadukasta vaatetta, esille nousivat sanat: kestävyys, käytettävyys, tyylikkyys. Kiltit tulevat juhlaikäyttöön, jolloin ne eivät ole jatkuvassa käytössä, eivätkä kohtaa päivittäistä kulutusta. Silti kestävyys on tärkeä ominaisuus, sillä yksilöllinen kangas on liian kallista ja suuritöistä toteuttaa entisen vaatteiden kuluttua loppuun.

Asiakkaani ovat ylpeitä savolaisista sukujuuristaan, joten synnyinseudun värien esiintyminen kankaassa on tärkeää. Suomen lipun sininen ja valkoinen, Savon maakuntavärit keltainen ja musta sekä Kuopion vaakunasta löytyvä punainen viestittävät ulkopuolisille kantajiensa pitävän syntyperäänsä suuressa arvossa.

5 KANKAAN SUUNNITTELU JA KUDONTA

5.1 Suunnittelu

Herätelläkseni inspiraatiota pyysin asiakkaitani keräämään netistä kuvia, joissa olisi heidän silmäänsä miellyttäviä kilttejä.

Kuva 7. Asiakkaideni etsimä havainnollistava kuva

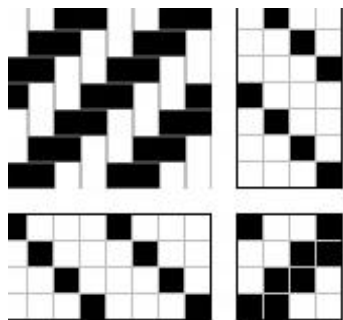
Kuva 8. Asiakkaideni etsimä havainnollistava kuva

Kuva 9. Asiakkaideni etsimä havainnollistava kuva

Tartanin kuvion suunnittelussa kuuntelin paljon asiakkaideni toiveita. Heidän mielestään kuvion tuli olla selkeä, mutta mielenkiintoinen. Pienikuviainen kangas olisi heidän mielestään naisellinen, koska se saattaisi mahdollisesti muistuttaa liikaa hamekangasta.

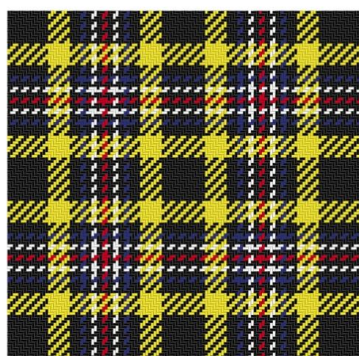
Aloitin työn selailemalla erilaisia tartanmalleja nettisivuilta ja kirjoista. Yhdistävä tekijä kaikissa kuvioissa oli symmetrisyys loimen ja kuteen raidoituksen välillä. Tämä piirre oli molempien asiakkaitteni mieleen. He halusivat, että myös kokemattomampi silmä tunnistaisi kankaan juuri tartaniksi. Lähdin siis suunnittelemaan tämän ajatuksen pohjalta erilaisia raidoitumalleja käyttäen apunani Weavepoint 7 -tietokoneohjelmaa. Aluksi tein tietokoneella ensimmäisen luonnoksen, jonka avulla lähdimme asiakkaitteni kanssa miettimään värien keskinäisiä suhteita, sekä raitojen järjestystä ja kokoa. Sidoksena käytin perinteistä tasatoimikasta.

Kuva 10. 4-vartinen tasatoimikas

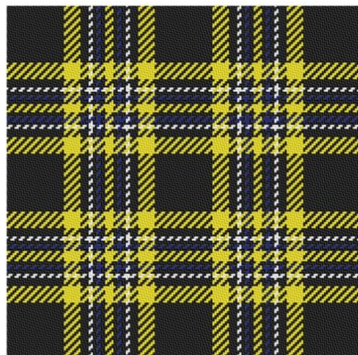
Kuva 11. Ensimmäinen vedos suunniteltuna Weavepoint 7 -kudonnansuunnitteluohjelmalla

Luonnos 2

Luonnos 3

Luonnos 4

Luonnos 5

Luonnos 6

Kuva 12. Ensimmäiset luonnokset

Luonnos 2 toi asiakkaalleni Räsäselle mieleen Islannin lipun. Pysin häivyttämään tätä mielikuvaa vaihtamalla seuraavassa luonnoksessa keskenään sinisen ja valkoisen paikkoja. Tämä ei kuitenkaan tuottanut toivottua lopputulosta, vaan kuvio tuntui olevan mitäänsanomaton, sillä keltaisen ja mustan lisäksi kuviosta korostui pelkästään punainen raita. Muutin luonnoksessa 4 kuvion neliväriseksi, jotta saisin tuntumaa, miten punaista tulisi käyttää. Päädyin palaamaan takaisin kolmanteen luonnokseen, sillä nelivärinen luonnos oli sekä minun, että asiakkaitteni mielestä hyvin kaksiulotteinen. Luonnoksessa 5 muutin raitojen leveyksiä, muttei kokeilu tuonut mitään uutta kuvioon. Siksi muutin punaisen raidan paikkaa jälleen jakaen sen kahteen ohueen raitaan per kuvio. Tämä oli mielestäni askel oikeaan suuntaan, mutten ollut siltikään täysin vakuuttunut. Tahdoin kankaan kuvion olevan viimeistellyn ja sopivasti silmiinpistävän näköinen, jota luonnos 6 ei mielestäni vastannut.

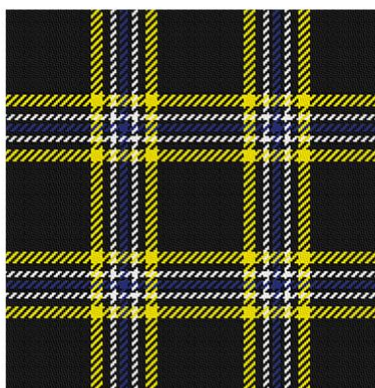
Luonnos 7

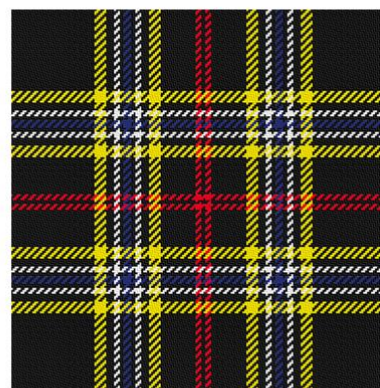
Luonnos 8

Luonnos 9

Luonnos 10

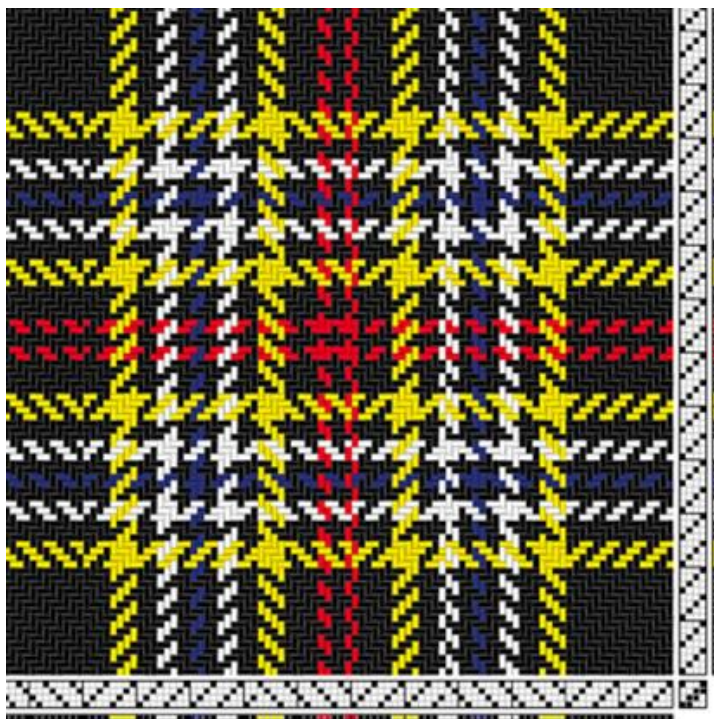

Luonnos 11

Kuva 13. Luonnoksia Weavepoint-ohjelmalla

Luonnos 7 lähti ajatuksesta irroittaa punainen raita keltaisten keskeltä. Idea vaikutti käyttökelpoiselta, sillä se toi mukanaan raikkautta kuvioon. Punaiset raidat reunustivat kuitenkin liian selkeästi mustia laatikoita, joten liikutin niitä irti keltaisten raitojen kyljestä ja vähensin punaisten raitojen kappalemäärää. Tästä kokeilusta syntyivät luonnokset 8 ja 9, joissa hain punaisten ja keltaisten raitojen välimatkalla eri ilmettä. Tämäkään ei kuitenkaan miellyttänyt minua, sillä edelleen kuviosta piirtyi punaisten raitojen avulla tarkasti mustia neliöitä.

Poistin punaisen kokonaan luonnos 10:stä ja tähän päälle kokeilin laittaa punaiset raidat joka toisen mustan raidan keskelle. Tällä kertaa punainen ei rajannut selkeästi mitään alueita, vaan piirsi kokonaan omat kuvionsa täydentäen kelta-sini-valkeaa ruudutusta. Kuvion yleistunnelma vaikutti raikkaalta mutta maskuliiniselta, ja asiakkaani olivat erittäin tyytyväisiä kuvioon. Tästä syystä päädyimme valitsemaan luonnoksen 11 kankaan mallikerraksi.

Kuva 14. Luonnos valitusta raidoituksesta murtotoimikkaana

Myöhemmin uskaltauduin kokeilemaan vielä kuvion rakentamista murtotoimikkaan sidoksella. Idea ei kuitenkaan ollut mielestäni hyvä, sillä sidoksen luoma siksak-kuvio ei tuonut kankaaseen mitään lisäarvoa, vaan päinvastoin sekoitti raidoituksen harmoniaa.

5.2 Materiaalin valinta

Ensimmäiset perinteiset kiltit kudottiin villasta. (Newsome, 2000).

Se on miellyttävää iholla, kestävä ja helppoa pitää puhtaana. Villa on myös erittäin lämmin materiaali, joten aloin etsimään sopivia lankoja juuri villalankojen joukosta. Päätin tehdä pienimuotoisen kokeilun pahvin päälle pyörittämällä käyttäen Pirkanmaan kotityön ohutta Pirkkalankaa, sekä Kauhan kangasaitan Esito-kampavillalankaa.

Kuva 15. Pahvin avulla valmistettu viimeistelty murtotoimikaskokeilu

Koska lankojen värien symboliikka oli tarkoin harkittu, piti värien olla mahdollisimman lähellä perusvärejä. Kaikki muut sävyt löytyivätkin Pirkkalangasta, mutta punaisena lankana oli käytettävä kampankkaa. Lankojen paksuudet olivat melko lähellä toisiaan, joten ongelmaa kahden eri laadun yhdistämisestä ei aiheutunut.

Kankaan tiheyden tulisi olla laskeutuvaa, mutta riittävän napakkaa, ettei lopputulos olisi feminiininen. Mikäli kangas olisi liian harvaa, se kuluisi nopeasti, mutta liian tiheänä se olisi jäykkyyden takia epämiellyttävä päällä pidettäväksi.

Kuva 16. Pahvin avulla valmistettu viimeistelty tasatoimikaskokeilu

Arvioin tiheydeksi 6-7 lankaa sentille. Näitä lähdin testaamaan pahville kieputtaen. Pyöritin lankaa loimeksi paksun konepahvin ympärille haluttuun tiheyteen ja tämän jälkeen pujottelin neulan avulla sidoksen mukaisesti kudelangat. Lopuksi irrotin näin tekemäni tilkun pahvin päältä leikkaamalla ja huolittelin purkautumisen estämiseksi ompelemalla reunat ompelukoneen kolmipistesiksakompeleella sekä viimeistelin kevyesti höyryttämällä. Näin sain selville sopivaksi tiheydeksi 7 lankaa/cm.

Tiheyden selvittyä kokeilin vielä kahta eri sidosta käytännössä. Toimikkaalle ominaiset 45 asteen kulmassa kulkevat vinoraidat, toimiviivat, muodostuvat kudelankojen mennessä vuorotellen vähintään kahden loimilangan yli ja ali. Murtotoimikkaassa toimiviivat katkeavat ja muuttavat suuntaa halutuissa kohdissa muodostaen ns. kalanruotokuosin.

Tässäkin kokeilussa totesin murtotoimikkaan liian sekavaksi sidokseksi kuvion kannalta, joten sidokseksi valikoitui perinteinen nelivartinen tasatoimikas, jossa kankaan molemmat puolet tulevat olemaan samanlaiset.

5.3 Raidoituksen asettelu ja laskostus

Asiakkaani tulisivat käyttämään kiltin kanssa myös kalukukkaroa, leveää vyötä sekä kilttineulaa, joten kokonaisuuden tulisi olla tasapainoinen, eikä kiltti tästä syystä saisi jättää myöskään muita elementtejä varjoonsa. Aloin hahmottella raidoituksen kokoa ja tarkempaa sijaintia tulevien kilttineulojen arvioidun koon perusteella. Tahdoin koristeneulojen näkyvän mahdollisimman hyvin, joten päätin sijoittaa kankaan mustan neliön kiltin etupuolelle helman alanurkkaan, jossa kilttineuloja yleensä pidetään. Asiakkaideni kanssa keskusteltuani arvioin mustan neliön sivun pituudeksi 9 cm. Tämän avulla aloin hahmotella kankaan mallikerran mittoja.

Eräs paljon vaikuttava osatekijä on myös kiltin laskostus. Koska kankaan kuvio olisi melko suurikoista, tahdoin laskostuksen mukailevan raitoja. Piirsin nopean luonnoksen, jossa kankaan kuvio säilyisi laskostuksesta huolimatta muuttumattomana ylhäältä helmaan saakka. En kuitenkaan pitänyt ajatuksesta, sillä kiltin vyötäröosaan sijoittuvalle vyölle ja kalukukkarolle ei jäisi kuvioon tilaa, vaan ne olisivat vaarassa hukkuu raidoituksen joukkoon.

Kuva 17. Ensimmäinen luonnos laskostuksesta

Tämän jälkeen rupesin miettimään, saisiko laskostuksella peitettyä osaa raidoituksesta vyötäröosassa. Mikäli vyötärölle sijoittaisi leveän mustan vaakaraidan, voisi laskostuksen avulla kääntää piiloon jäljelle jääneitä pystyraitoja.

Kuva 18. Toinen luonnos laskostuksesta

Kuva 19. Kolmas luonnos laskostuksesta

Monissa kilteissä on edessä ja takana kaistale laskostamatonta kangasta. Pidän tästä ideasta, sillä se tuo mielestäni kilttiin maskuliinisuutta, eikä vaatekappale näytä silloin niin paljoa kietaisuhameelta. Laskostamattomiin osioihin vyötärölle tulisi näkyviin ylös asti jatkuvat keltaiset ja punaiset pystyraidot, kun taas sivuilla keltaiset raidat peittyisivät laskosten alle ja näkyviin jäisivät ainoastaan punaiset pystyraidot. Asiakkaiden toiveiden mukaan kiltin pitäisi pituudeltaan ulottua polven ja pohkeen välimaastoon, sillä liian pitkä tai lyhyt helma toisi jälleen mieleen naisten vaatteiden. Tein tietokoneella 1:1-kokoisen mallikappaleen kankaan osasta ja tulostin sen neljälle A4-arkille sekä teippasin yhteen. Tällä tavoin sain kokeiltua laskostusideaani käytännössä ja idea oli helpompi esitellä näin myös asiakkailleni.

Kuva 20. 1:1-luonnos kiltin yläreunasta paperille tulostettuna

Halusin vielä hioa mallikertaa, sillä kangas vaikutti melko säännölliseltä. Mallikertaluonnos 1:ssä (kuva 21.) on kuvattu koko kankaan korkeus, mutta leveydessä toistuisi kuvassa näkyvä mallikerta.

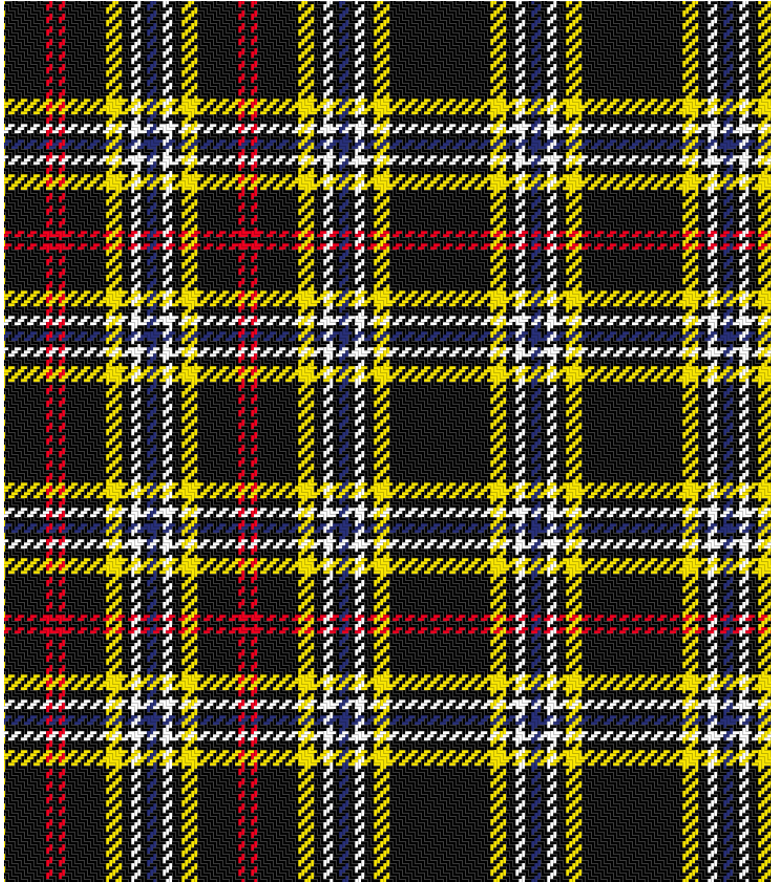
Kuva 21. Ensimmäinen mallikertaluonnos

Kuva 22. Toinen mallikertaluonnos

Luonnoksessa oli asiakkaiden mielestä kuitenkin liikaa punaista, joten otin keskimmäisen vaaka-raidan pois (kuva 22).

Tämä ei kuitenkaan asiakkaideni mielestä riittänyt ja he ehdottivat toisen mustan pystyraidan lisäämistä (mallikertaluonnos 3). Tämä lisäys toi myös minun mielestäni kuvioon miehekkyyttä ja tasapainoisuutta. Asiakkaani hyväksyivät viimeisimmän luonnoksen ja rupesin sovittamaan kuviointia kankaan mittoihin sopivaksi.

Kuva 23. Kolmas ja lopullinen mallikertaluonnos

Mallinsovituksessa on tärkeää pitää huolta siitä, että mallikerrat toistuvat ehjinä. Aikaisemman kiltin avulla määritin sopivaksi valmiin kankaan kooksi yhtä kilttiä varten 310 cm x 70 cm. Leveyteen tulisi 5 kokonaista mallikertaa ja kaksi mustaa sekä kaksi keltaista raitakokonaisuutta. Asiakkaat toivoivat helman alareunaan huolittelemattoman reunan, joten päätin tehdä sinne 4 cm hapsuvaran, jonka saisi myöhemmin leikattua haluttuun mittaan. Ompelija Kaija Graffin mielestä nurjalle puolelle kannattaisi ommella vuorikangas, joka ylettyisi reiden yläosaan. Vuori estäisi kankaan mahdollisen kutittamisen ja tukisi myös villakangasta laskosten kohdalta taaten paremman laskeutuvuuden. Tätä varten varasin yläreunaan 3 cm ylimääräistä käännevaraa. Lopuksi koko kankaaseen tuli lisätä 10 % kutistumavara.

Näiden seikkojen pohjalta aloin laskemaan lankojen menekkiä.

Loimen pituus

$$\text{Mallikerta} = 14\text{cm} \times 4 = 0,56\text{m}$$

$$\begin{aligned} \text{Kankaan pituus} &= 5 \times \text{mallikerta} \\ + 2 \times \text{musta raita} + 1 \text{ kelt. raita} &= 3,03\text{m} \\ +10\% \text{ kutistuma} &= 3,33\text{m} \end{aligned}$$

$$\underline{2 \times \text{kangas} = 6,66\text{m}}$$

$$\text{Tutkaimet ja alkusolmut} 50\text{cm} \quad +50\text{cm}$$

$$\text{Kokeiluvara} 30\text{cm} \quad +30\text{cm}$$

$$\text{Yht. n. } 7,5\text{m}$$

Loimen leveys

$$\text{Mallikerta (28cm)} \times 2 = 56\text{cm}$$

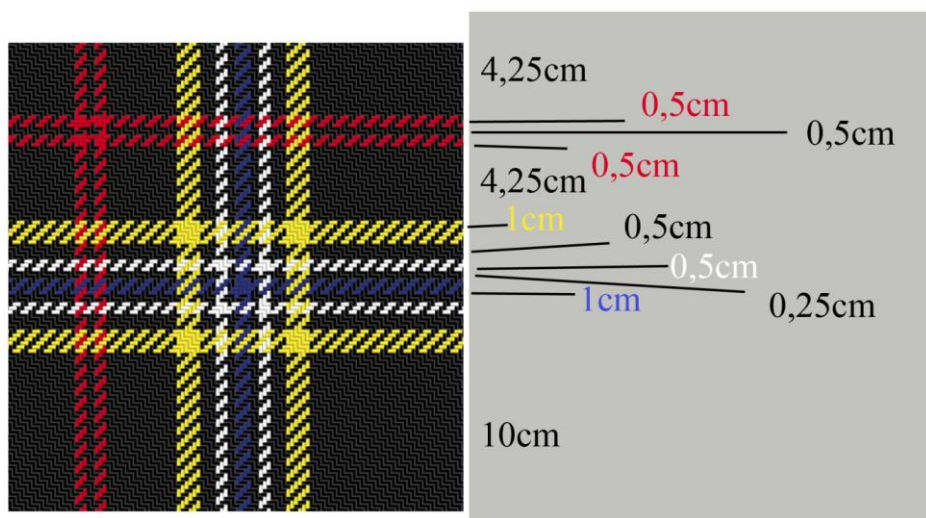
$$+ 14\text{cm musta} = 70\text{cm}$$

$$+\text{hapsut} \quad 4\text{cm}$$

$$+\text{käänte} \quad 3\text{cm}$$

$$+10\% \text{ kutistuma}$$

$$\text{Yht. n. } 85\text{cm}$$

Kuva 24. Väiraitojen leveyksien määrittäminen (mitat arvioita)

Aluksi täytyi selvittää paljonko kutakin väriä tarvitaan. Laskin perusraitojen värien leveydet (kuva 24), jonka perusteella pystyin selvittämään värien menekin.

Kankaan leveys

Musta I*: x 2	=20cm	* Musta I: Leveä kaistale
Musta II*: x 8	=4cm	Musta II: keltaisen ja valkean välissä
Musta III*: x 8	=2cm	Musta III: Valkean ja sinisen välissä
Musta IV*: x 4	=17cm	Musta IV: Keltaisen ja punaisen välissä
Musta V*: x 2	=1cm	Musta V: Kahden punaisen välissä
Musta vyötäröraitia	=19cm	
Musta yht.	=63cm	
Keltainen: x 8	=8cm	
Valkea: x 8	=4cm	
Sininen: x 4	=8cm	
Punainen: x 4	=4cm	

Kankaan pituus

1 kiltti = (Mallikerta x 5) + 2 x musta I ja 2 x keltainen kokonaisuus

Mallikerta:		2 kilttiä + kokeiluvara
Musta I*: x 2	12 x 10cm = 120cm	yht:
Musta II*: x 8	44 x 0,5cm = 22cm	
Musta III*: x 8	44 x 0,25cm = 11cm	
Musta IV*: x 4	20 x 4,25cm = 85cm	
Musta V*: x 2	10 x 0,5cm = 5cm	
Musta yht.	=243cm	=507cm
Keltainen: x 8	44 x 1cm = 44cm	=90cm
Valkea: x 8	44 x 0,5cm = 22cm	=45cm
Sininen: x 4	22 x 1cm = 22cm	=45cm
Punainen: x 4	20 x 0,5cm = 10cm	=21cm

Kokeiluvara: keltainen kokonaisuus & punaraitainen musta

Kuva 25. Värimäärien laskemista

Loimen menekki lasketaan kaaviolla:

tiheys x loimen leveys (cm) x loimen pituus (m) x langan tex-numero : 1000

Kuteen menekki lasketaan kaaviolla:

tiheys x loimen leveys (cm) x kankaan pituus (m) x langan tex-numero : 1000

(Puranen 2013)

Loimen menekki

Keltainen

$$7 \times 8\text{cm} \times 7,5\text{m} \times 125 \times 2 / 1000 = 105\text{g}$$

Valkea

$$7 \times 4\text{cm} \times 7,5\text{m} \times 125 \times 2 / 1000 = 53\text{g}$$

Sininen

$$7 \times 8\text{cm} \times 7,5\text{m} \times 125 \times 2 / 1000 = 11\text{g}$$

Musta

$$7 \times 63\text{cm} \times 7,5\text{m} \times 125 \times 2 / 1000 = 2000\text{g}$$

Punainen

$$7 \times 4\text{cm} \times 7,5\text{m} \times 118 \times 2 / 1000 = 50\text{g}$$

Kuteen menekki

Keltainen

$$7 \times 85\text{cm} \times 0,9\text{m} \times 125 \times 2 / 1000 = 134\text{g}$$

Valkea

$$7 \times 85\text{cm} \times 0,45\text{m} \times 125 \times 2 / 1000 = 67\text{g}$$

Sininen

$$7 \times 85\text{cm} \times 0,45\text{m} \times 125 \times 2 / 1000 = 67\text{g}$$

Musta

$$7 \times 85\text{cm} \times 5,07\text{m} \times 125 \times 2 / 1000 = 755\text{g}$$

Punainen

$$7 \times 85\text{cm} \times 0,21\text{m} \times 118 \times 2 / 1000 = 30\text{g}$$

YHT:

$$\text{Keltainen: } 239\text{g} = 240\text{g}$$

$$\text{Valkea: } 120\text{g} = 120\text{g}$$

$$\text{Sininen: } 75\text{g} = 80\text{g}$$

$$\text{Musta: } 2755\text{g} = 2760\text{g}$$

$$\text{Punainen: } 80\text{g} = 80\text{g}$$

5.4 Kankaan valmistus

Saatuani langat tein luontiohjeen ja loin loimen ohjeen mukaisesti.

Luontiohje Alareunasta alkaen

		70l (35l) musta
2 x	}	6l keltainen
		4l musta
		4l valkea
		2l musta
		6l sininen
		2l musta
		4l valkea
		4l musta
		6l keltainen
		30l musta
		3l punainen
		3l musta
		3l punainen
		30l musta
		6l keltainen
		4l musta
		4l valkea
		2l musta
6l sininen		
2l musta		
4l valkea		
4l musta		
6l keltainen		
		138l (69l) musta

Yhteensä 568 lankaa

Kuva 26. Loimi syntymässä luomapuulle

Kuva 27. Tiuhtalanka tulee pitämään loimilangat järjestyksessä

Kuva 28. Loimi palmikoituna odottamassa seuraavaa vaihetta

Seuraavaksi esittelen kuvin kankaanrakennuksen ja kudonnan työvaiheita:

Kuva 29. Loimi kohotettuna

Kuva 30. Loimen niisiminen

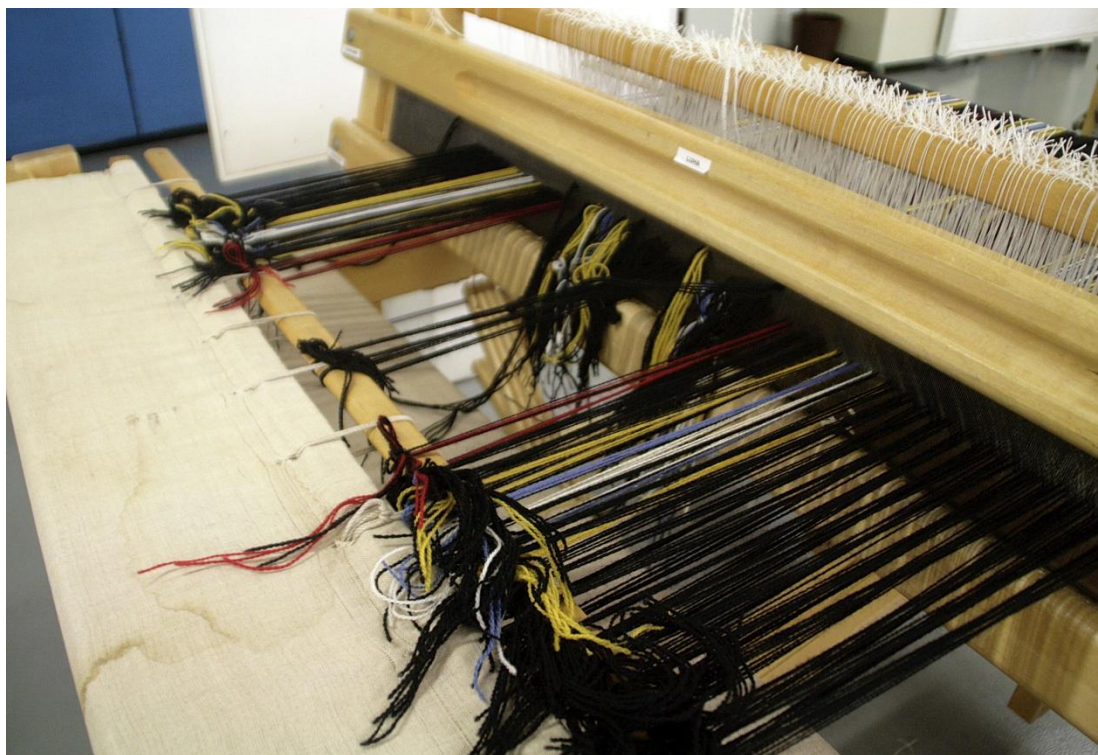
Käyttämässäni sidoksessa on suora niisintä neljälle varrelle.

Kuva 31. Pirtaan pisteleminen

Niisimisen jälkeen seuraa pirtaan pistely.

Kun pirtaan pistely on suoritettu, on aika laskea loimi oikealle tasolle ja lukita pirta luhaan, sekä tehdä alkusolmut.

Kuva 32. Alkusolmujen solmiminen

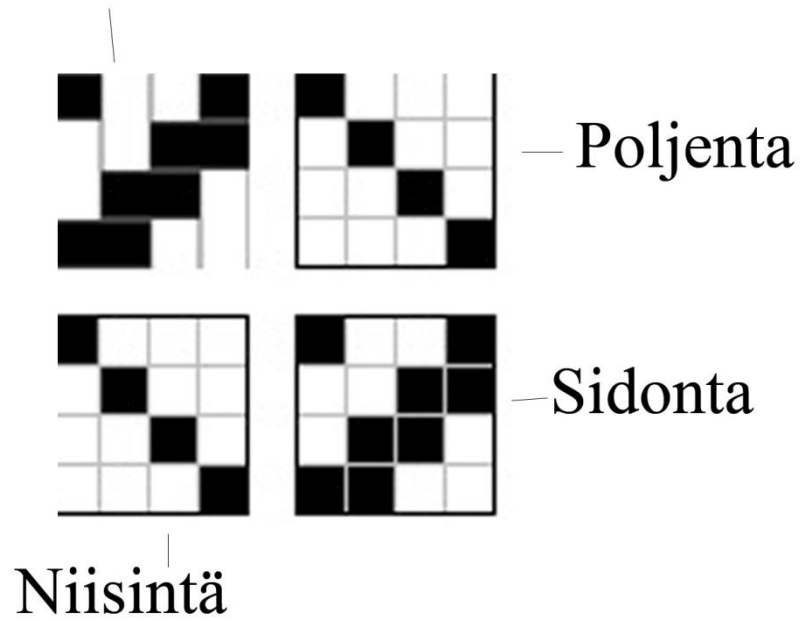
Seuraava työvaihe on polkusten sidonta.

Kuva 33. Polkuset ja sidonta

Kangaspuiden toiminnan kannalta oleellinen osa ovat polkuset ja niiden sidonta. Ylhäällä kangaspuissa olevat vipuset sidotaan nylonnyöreillä niisivarsiin ja ne sidotaan vuorostaan kuvassa keskellä näkyviin ylä- ja alavälittäjiin. Välittäjiin sidotaan sidontaohjeen mukaan polkuset.

Kankaan kuva/ perusruutu

Kuva 34. Kankaan rakenne, josta näkyy kankaan kuvan lisäksi poljenta, sidonta ja niisintä

Kuva 35. Loimi valmiina kudontaa varten

Kuva 36. Kokeilutilkku

Aluksi kudoin kokeilutilkun, josta tarkistin kankaan laadun. Totesin tiheyden 7 olevan erittäin onnistunut valinta, sillä kangas tuntui jämäkältä olematta kuitenkaan liian paksua. Näin ollen aloitin varsinaisen kankaan kutomisen. Kuvassa 36 vasemmalla näkyy hapsureuna, joka valmistuu 4 reunimaisen langan ollessa 4cm päässä seuraavista langoista.

Kuva 37. Tekijä itse kutomassa

Kuva 38. Asiakas kokeilemassa kutomista

Toinen asiakkaistani oli erittäin kiinnostunut kokeilemaan tartanin kutomista. Kutominen oli mielekästä touhua myös asiakkaan mielestä ja hän sanoikin sen jälkeen arvostavansa kaikkea kilttikankaan eteen tekemääni työtä entistä enemmän.

Kuva 39. Ensimmäinen kangas kudottuna

Olin suunnitellut kutovani molemmat kilttikankaat katkaisematta kangasta välillä. Ensimmäisen kankaan valmistuttua katkaisin kuitenkin loimen ja otin valmiin kankaan pois, sillä havaitsin loimeen tulevan eroja tasaisuudessa, koska olin vetänyt valmiin kankaan kangastukilta auki tarkistaakseni sen pituutta. Näin ollen jouduin tekemään uudet alkusolmut ja aloittamaan seuraavan kankaan kutomisen. Tämä osoittautui kuitenkin oikeaksi valinnaksi, sillä loimen tasaisuutta olisi ollut vaikea korjata ilman uusia alkusolmuja. Minulla ei ollut lainkaan ongelmia kutomisen aikana, vaan työ edistyi hyvin joutuisasti.

Kuva 40. Ensimmäinen kangas valmiina

Kuva 41. Toinen kangas valmiina

Kaiken kaikkiaan käytin suunnitteluun aikaa 12 tuntia, loimen luomiseen ja kankaan rakentamiseen 16 tuntia ja kutomiseen 39 tuntia. Materiaalien hinnaksi tuli 250 euroa.

6 MITEN ONNISTUIN – MITEN JATKAN?

Työsuunnitelmassani olin maininnut heikkoudekseni töiden alkuun saattamisen. Aloitin työskentelyni napakasti laatien aluksi viikkoaikataulun, johon kirjoitin, mitä kunkin viikon lopulla on oltava tehtynä. Tämä tuki työntekoani suunnattomasti ja työ eteni jouhevasti. Kommunikointi asiakkaideni kanssa tapahtui pääsääntöisesti asiakastapaamisissa, sekä sähköisesti Skype-puheluiden avulla. Asiakkaani olivat alusta alkaen motivoituneita tarkastelemaan luonnoksiani, ja heidän aktiivinen palautteensa helpotti huomattavasti työtäni suunnittelijana. Tiesin olevani laiska luonnostelija, joten tein kaksi valmista luonnostelupohjaa, johon olisi helppo testata kuvion asettelua itse vaatteen kannalta. Minut valtasi kuitenkin heti raidoituksen päättämisen jälkeen suunnaton halu päästä toteuttamaan suunnitelmani konkreettisesti, joten luonnostelu jäi silti harmittavan vähäiseksi.

Itse loimen luomisen, kankaan rakentamisen ja kutomisen kanssa olin hieman epävarma, sillä en ollut koskaan aiemmin toiminut yhtä omatoimisesti kudonnassa. Loimilaskelmien tekeminen, lankojen tilaaminen ja loimen luomisessa onnistuminen kuitenkin nostivat itseluottamustani, ja työskentely alkoi tuntua hyvin miellyttävältä. Viikkoaikataulu helpotti jälleen toimintani jäsentelyä ja tulosta alkoi syntyä nopeasti. Kankaan rakentamisessa tai kutomisessa en kohdannut minkäänlaisia ongelmia ja kudonta sujui nopeammin kuin suunnittelin. Työskentelytahtini oli hetkellisesti erittäin ahkeraa, sillä sekä kangasta rakentassani että kutoessani työskentelin keskimäärin 9 h päivässä tauoitta. Tiesin tämän olevan sekä henkisesti, että fyysisesti erittäin kuormittavaa pidemmällä tähtäimellä. Tämä työskentelytahti on kuitenkin minulle ominainen, ja koska kyseessä oli lyhytaikainen työrupeama, katsoin tavan olevan työn edistymisen kannalta mieluisin.

Ammatillisesti katson onnistuneeni työn toteuttamisessa hyvin. Kudontajälki on tasaista ja asiakkaani ovat tyytyväisiä lopputulokseen. Pysyin aikataulussa odotettua paremmin ja pystyin jakamaan työskentelyni hyvin viikkosuunnitelmien mukaan.

Ammattitaidon ja asiantuntijuuden kerryttämisen kannalta opinnäytetyöni oli minulle hyvin antoisa. Sain soveltaa oppimiani kudonnantaitoja käytännössä, ja itsenäisesti toimiminen kohotti itseluottamusta erittäin paljon.

Yksilöllisen tartankankaan suunnittelu ja toteutus tulisivat kaupallisessa mielessä erittäin kalliiksi, enkä näe työllä kaupallista kysyntää tässä muodossaan. Mikäli materiaalit saisi jostain halvemmalla ja pystyisi suunnittelemaan loimen, johon voisi toteuttaa mahdollisimman erilaisia ruudutuksia, kustannukset ja loimen valmisteluun käytetty aika pienenisivät huomattavasti.

Jatkosuunnitelmat ovat lähteneet jo käyntiin, sillä Kuopion kaupungin teatterin puvustamon ompelija Kaija Graff ompeli ensimmäisen kiltin lähes valmiiksi. Myöhemmin tulen lisäämään siihen vielä vyölenkit ja ensimmäisen kiltin mallin mukaan toteutan myös toisen kankaan kiltiksi asti. Koru- ja jalometallimuotoilun opiskelija Juha-Pekka Riihelä on aloittanut kilttineulojen valmistamisen ja vyönsolkien suunnittelun. Kesällä 2013 tulen ottamaan valmiista kilteistä mahdollisimman vaikuttavia tuotekuvia kesäisessä Suomen luonnossa.

KUVALUETTELO

Kuva 1. <http://www.tso-stockholm.org/2009/06/09/itsenaisyySPAivan-juhlat-2008sjaIvstandighetdagens-fest-2008/suomen-lippu-2/>

Kuva 2. <http://yle.fi/vaalit/2008/id100983.html>

Kuva 3. Malli Juha-Pekka Riihelä. Kuva: Saara Karttunen 2012. Kuvaajan arkisto.

Kuva 4. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Kudonta>

Kuva 5. http://www.tartan.galician.org/images/traditional_kilt.jpg

Kuva 6.

http://4.bp.blogspot.com/_QjLqcP52EC4/S29yp9aLEqI/AAAAAAAAAB58/M4do38TY4DA/s1600-h/sgian_dubh_.jpg

Kuva 7. http://ic.pics.livejournal.com/techdragon/2059731/187220/187220_original.jpg

Kuva 8. http://img3.etsystatic.com/006/0/6004705/il_570xN.391411711_5op6.jpg

Kuva 9. <http://www.the-black-angel.com/178-thickbox/kilt-queen-darkness.jpg>

Kuvat 10.–41. Johanna Savolainen 2013

LÄHTEET

Sähköiset lähteet:

Tartans of Scotland. Making of tartan. [viitattu 2013-03-25]. Saatavissa:

http://www.tartans.scotland.net/making_tartan/gathering.cfm.htm

PURANEN, Kaisa 2013. Kudontatyön suunnittelu. [viitattu 2013-03-19]. Saatavissa:

<http://www.kaspaikka.fi/koti/kaipur/kudonta/menekki.html>

Wikipedia, Kilt. [viitattu 2013-03-25]. Saatavissa:

<http://en.wikipedia.org/wiki/Kilt>

Scotland's National Tourism Organisation. Visit Scotland. [viitattu 2013-04-01]. Saatavissa:

<http://www.visitscotland.com/about/arts-culture/uniquely-scottish/kilts>

NEWSOME, Matthew 2000. Albanach.org, The early history of the kilt [viitattu 2013-04-01]. Saatavissa: <http://albanach.org/articles.html?http%3A/albanach.org/kilt.html>

Painetut lähteet:

Otavan iso tietosanakirja 4. 1965. Kolmas painos. Keuruu, Kustannusosakeyhtiö Otava.

Faiers, J. 2008. *Tartan*. Berg

Bain, R. 1982. *The clans and tartans of Scotland*. Toinen pehmeäkantinen painos. Englanti, William Collins Sons & Co. Ltd.

Blackie, L. 1997. *Clans & tartans*, London, Grande Books

Anttila, P. 2005. *Ilmaisu, teos, tekeminen, ja tutkiva toiminta*. Akatiimi Oy. Hamina.